

Ανακατασκευάζοντας αρχεία

» Ήταν το 1981 όταν η Τζούλια Δημακοπούλου, προλογίζοντας τον πρώτο από τους συνολικά τέσσερις τόμους στους οποίους η Ελένη Βακαλό επιχειρούσε να ανιχνεύσει τη Φυσιognωμία της μεταπολεμικής τέχνης στην Ελλάδα (εκδ. Κέδρος), έθετε μια σειρά από στόχους που έμελε να πραγματοποιηθούν στα επόμενα χρόνια από την ίδια και τους συνεργάτες της. Ανάμεσα στους στόχους αυτούς, ο αναγνώστης αναγνώριζε την πρόσθεση για τη «δημιουργία ενός αρχείου», το οποίο «θα κρατηθεί στη διάθεση ενός μελλοντικού κέντρου ερευνών», σχετικού με τον τίτλο του χειρήματος της Βακαλό.

Στα τριάντα και πλέον χρόνια που μεσολάβησαν από τη συγγραφή του προλόγου, ο στόχος αυτός πραγματοποιήθηκε. Η γκαλερί Νέες Μορφές μετατράπηκε σε έναν διαφορετικού τύπου θεσμό, που φέρει πια το όνομα **Ινστιτούτο Σύγχρονης Ελληνικής Τέχνης**. Στον ίδιο ακριβώς χώρο που λειτούργησε η εν λόγω γκαλερί τα τελευταία

ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

χρόνια, φιλοξενώντας τα έργα μιας μεγάλης σειράς σημαντικών μεταπολεμικών καλλιτεχνών, στεγάζονται εφεξής όλα εκείνα που μπορούν να χαρτογραφήσουν το καλλιτεχνικό εικαστικό πεδίο από το 1945 μέχρι σήμερα. Κατάλογοι εκθέσεων, άρθρα από εφημερίδες και περιοδικά, βιβλία, σχετικό οπτικοακουστικό και άλλο υλικό βρίσκονται ήδη στη διάθεση του κοινού και των ερευνητών μέσα από μια ψηφιακή πλατφόρμα, μέρος της οποίας είναι πλέον προσβάσιμο στο διαδίκτυο.

Με την ολοκλήρωση της τεκμηρίωσης του αρχείου, το **Ινστιτούτο** θα καταστεί ένας βασικός θεσμικός πυλώνας της ελληνικής τέχνης, καλύπτοντας μίαν έλλειψη, η οποία δεν σχετίζεται μόνο με τη συγκέντρωση στοιχείων που καταγράφουν με συστηματικότητα το παρελθόν, όσο με την ποιότητα της παραπάνω «πρόσβασης» και «διάθεσης» στον εκάστοτε μελετητή της. Το στοίχημα, μάλιστα, θα λέγαμε πως εκεί ακριβώς θα κερδηθεί.

Η όλη προσπάθεια συμπληρώνεται και από τη διοργάνωση ομιλιών και συμποσίων, καθώς και από εικαστικές εκθέσεις. Πράγματι, τα ίδια τα εικαστικά έργα δεν λείπουν από **ΙΣΕΤ**. Αυτές τις ημέρες πραγματοποιείται η έκθεση «Τι θα έλεγα αν είχα φωνή;» σε επιμέλεια της Ελπίδας Καραμπά. Είναι η πρώτη μιας σειράς εκθέσεων που εντάσσονται στον κύκλο με τον τίτλο **Δικαίωμα Αρχείου** και συμμετέχουν οι καλλιτέχνες Νίκος Αρβανίτης, Μαίρη Ζυγούρη και Γιώτα Ιωαννίδου. Ο εν λόγω κύκλος βάζει στο κέντρο του τη δυνατότητα παραγωγής εικαστικών έργων με αφορμή, αλλά και με αντικείμενο, το ίδιο το αρχείο. Σύγχρονοι καλλιτέχνες το μελετούν και αναφέρονται σε αυτό, προσδίδοντάς του τη δυναμική που λείπει από τη στατικότητα της πληροφορίας, άλλοτε αναδεικνύοντας ή καλύπτοντας τα κενά του και άλλοτε προτείνοντας μια ανασύνθεσή του ανοίγοντάς το σε διαφορετικές και πολλαπλές αναγνώσεις.

Οι διαθέσεις αυτές βρίσκουν την έκφρασή τους στα έργα της έκθεσης. Ο Νίκος Αρβανίτης απομονώνει κάποιες χρονικές περιόδους και αναζητά την (αν)αντιστοιχία ανάμεσα στα γεγονότα που συμβαίνουν κατά τη διάρκειά τους και τον αντίστοιχο λόγο περί τέχνης, όπως από κοινού αποτυπώνονται με τον κωδικό εγγραφής τους στο αρχείο του **ΙΣΕΤ**. Μεγάλες εκτυπώσεις εμφανίζουν μια οριζόντια κυματομορφή που χωρίζει τους κωδικούς αυτούς, η οποία καταγράφει μια αλληλουχία από «σιωπές». Πρόκειται για μια συρραφή των κενών ανάμεσα στις ηχογραφημένες λέξεις και φράσεις του σχετικού με τις συγκεκριμένες περιόδους οπτικοακουστικού υλικού, το οποίο συγκεντρώνεται αυτούσιο σε μικρά ξύλινα κουτιά στο χώρο μπροστά από τις εκτυπώσεις, συνοδευόμενο από φωτοαντίγραφα του αρχείου. Οι συραμμένες σιωπές ηχούν στον επισκέπτη της έκθεσης που προσαρμόζει στα αυτιά του τα ακουμπισμένα στα κουτιά ακουστικά αγωνιώδεις, μοιάζοντας με τις συγκοπόμενες αναπνοές μιας απόκοσμης ερωτικής πράξης.

Είναι αυτό το κενό, η απόσταση ανάμεσα στη ροή των γεγονότων και την ποιητική μετουσίωσή τους, αυτή

η αδυνατότητα μιας συνολικής καταγραφής της πραγματικότητας που θεματοποιείται από τον Αρβανίτη. Και είναι το ίδιο κενό στο οποίο επεμβαίνει καλλιτεχνικά η Μαίρη Ζυγούρη. Έχοντας αφιερώσει μεγάλο μέρος της πρόσφατης δραστηριότητάς της στην επανασύσταση του καταστραμμένου σε πυρκαγιά του 1996 αρχείου της Μαρίας Καραβέλα, μιας πολύ σημαντικής καλλιτεχνικής προσωπικότητας, της οποίας το έργο δεν συνάντησε την ανταπόκριση που ενδεχομένως θα άξιζε και που μόλις πριν από λίγους μήνες έφυγε από τη ζωή, η Ζυγούρη επανασυνθέτει κάποια εναπομείναντα βιντεοσκοπημένα κομμάτια, εμπλουτίζοντάς τα με δικές τις επεμβάσεις, αυτές που τελικά ζωογονούν τα «νεκρά» και -ενίοτε ασύνδετα- ντοκουμέντα. Η ίδια η καλλιτεχνική πράξη εδώ είναι αυτή που επιχειρεί να καλύψει το κενό, αυτό που δεν αναπαρίσταται στο εκάστοτε αρχειακό υλικό. Μια τέτοια αίσθηση αγωνίας για την κατάληψη μερών ενός πραγματικού, που αντιστέκεται στην αναπαραστάσή του, συνόδευε πάντοτε την καλλιτεχνική πρακτική. Η πλήρωση των κενών στην αναπαραστάση της πραγματικότητας είναι καταδικασμένη στην αποτυχία. Εντούτοις, η αναγνώριση αυτής της «αποτυχίας» συνιστά μίαν εξόχως απελευθερωτική στιγμή για την τέχνη και τα έργα της, καθότι επιτρέπει τη διαρκή ανασηματοδότηση, τις πολλαπλές αναγνώσεις, την μη καθήλωση σε οριστικές και απαρέγκλιτες αποτιμήσεις.

«**Το αρχείο γίνεται το σημείο συρραφής ανολοκλήρωτων αιτημάτων και μοχλός συσπείρωσης για δράση στο παρόν και στο μέλλον**» γράφει η Καραμπά με αφορμή το τρίτο έργο της έκθεσης, αυτό της Γιώτας Ιωαννίδου. Η καλλιτέχνης ανασύρει από το αρχείο υλικό που αφορά τον τερματισμό εικαστικών εκθέσεων και άλλων πολιτιστικών εκδηλώσεων κατά τα χρόνια της δικτατορίας στην Ελλάδα. Αν και πάλι κάτι λείπει από τα συλλεχθέντα αυτά αρχειακά αποσπάσματα, τούτο δεν είναι άλ-

λο από τα φωνήματα που θα τα καταστήσουν ενεργά, ως μέλη μιας άλλης αφήγησης που θα αφορμάται από αυτά για να εντοπίσει τις διαφορετικές εκείνες αλήθειες, οι οποίες κατοικούν ανάμεσά τους. Η καλλιτέχνης, στο πλαίσιο μιας «επιτελεστικής ανάγνωσης», ξαναδιαβάζει κάποια σημεία τους, συμπληρώνοντάς τα κάποιες φορές με άλλα που έχει συντάξει η ίδια ή και με πληροφορίες φαινομενικά ασύνδετες με το περιεχόμενό τους.

Έχουμε εδώ λοιπόν να κάνουμε με μίαν ανακατασκευή του αρχείου. Το πρόθεμα «ανά» συνοδεύει συχνά το στοχασμό πίσω από τα σύγχρονα έργα. Η αναδιατύπωση, η αναθεώρηση και ο αναστοχασμός διαμόρφωσαν σε μεγάλο βαθμό το χαρακτήρα της τέχνης στις τελευταίες δύο δεκαετίες. Η επιμελήτρια της έκθεσης γράφει και πάλι στο εισαγωγικό κείμενό της: «**Η ιδέα μιας ιστορίας που γράφεται σε χρόνο ενεστώτα με συμμετοχικό τρόπο και αφουγκράζεται τις μεγάλες αλλά και τις μικρότερες διεκδικήσεις χαρακτήρισε την μετά-το-τείχος εποχή, το τέλος των μεγάλων αφηγήσεων και την ανάγκη ενίσχυσης και επανατοποθέτησης των δημοκρατικών αρχών**». Σε τούτη τη συνθήκη, κάθε είδους αρχείο, αφηγούμενο στιγμιότυπα του παρελθόντος που πρέπει να αναθεωρηθεί και, τελικά, να ανακατασκευαστεί, εξακολουθεί να διατηρεί τη δυναμική του ως αφορμή ανάδειξης μιας νεώτερης περισσότερο πολυφωνικής δημοκρατικής εποχής. Στο σημείο αυτό οι αποκεντρωμένες καλλιτεχνικές αναπαροστάσεις, επανοικειποιήσεις και επαναδραματοποιήσεις έχουν σίγουρα κάτι καινούριο να κομίσουν.

Η έκθεση «Τι θα Έλεγα αν Είχα Φωνή» φιλοξενείται στο **ΙΣΕΤ** (Βαλαωρίτου 9 Α) στην Αθήνα και ολοκληρώνεται στις 18 Μαΐου.